

Při příležitosti konání významných stranických jednání, které mají zejména posoudit a vyjádřit se k návrhům základních dokumentů strany jako je **Návrh aktualizace dlouhodobého programu KSČM (Programový manifest komunistické strany) a Návrh nezbytných změn Stanov KSČM**, přinášíme jako námět a inspiraci z čeho by měl dlouhodobý program vycházet, vystoupení Pavla Degťara na 44. pražské teoreticko-politické konferenci, která se konala dne 3.11.2018 na téma **K problematice teorie, programu, strategie a taktiky v komunistickém hnutí**.

Cílem konference bylo přispět k využití přednesených zkušeností a podnětů pro další cílevědomý postup při naplňování smyslu existence a činnosti komunistického hnutí.

Ještě jednou upozorňujeme na datum **3. listopadu 2018**, kdy se konference konala, tedy v době mezi X. a XI. sjezdem KSČM, ještě před zvolením nového vedení strany.

Nejen k zamyšlení

(Diskusní vystoupení Pavla Degťara)

Jedna stará revoluční dělnická píseň začíná slovy: „**Pryč s tyrany a zrádci všemi, ať zhyne starý podlý svět. My nový život chceme na zemi.**“ Tato slova vyjadřují tužby vykořisťovaných, zbídačovaných a utlačovaných na celém světě. Cestu k naplnění jejich tužeb ukázali protagonisté marxismu-leninismu, vědecké teorie, která svoji reálnost ověřila v historické praxi. Od samého počátku tato teorie i její praktická realizace byla a je provázána antikomunismem, revizionismem a oportunismem. Je středobodem probíhajícího třídního boje. Bojem starého, zahrávajícího, s novým, rodícím se.

K závěru o nezvratnosti zániku kapitalistické společnosti a jejího nahrazení beztřídní společností dospěli Marx spolu s Engelsem, na základě vědecké analýzy odhalující podstatu společenského vývoje. Rozhodující roli při tomto revolučním zvratu přisoudili proletariátu, jako třídnímu protipólu buržoazie. Avšak upozornili, že ji může sehrát jediné tehdy, když si jí bude vědom a bude organizačně semknut. Přispět k tomu svou ideologickou a organizátorskou činností je smyslem existence komunistických stran.

Základem úspěšné činnosti každé politické strany je její dlouhodobý program, vytyčující cíl její činnosti a způsob, jak jej dosáhnout. Pokud jde o program KSČM, existuje zde pozoruhodná anomálie, spo-

čívající v tom, že nominálně komunistická strana má nekomunistický program. Snaha o nápravu tohoto stavu vyústila ve zpracování traktátu nazvaného „*Socialismus pro... nebo nověji... v 21. století*“.

Z jeho celkového vyznění jednotlivých nápadů se hrůzou ježí vlasy. Jde o slepenec různorodých, často protichůdných formulací se snahou vytvořit jakousi umělou konstrukci budoucnosti na základě idealistického, netřídního přístu-

Moudra z pražských konferencí...

pu. Tento traktát byl zcela vážně předložen dvěma sjezdům strany, a i když nebyl přijat, nebyl ani odmítnut. A tak se stále projevuje snaha svévolně jej prezentovat jako programový dokument činnosti strany.

Na X. sjezdu KSČM byl přijat závěr, že stávající oficiální tzv. kladenský program z roku 1992 je třeba aktualizovat. Tedy ne přijmout nový, komunistický program, ale pokračovat ve starých kolejkách. Je to jako děja vu, stále totéž. Již Engels upozornil na nejrozmanitější mastičkáře, kteří se snaží všelijakým přístipkařením odstranit společenské neduhy, aniž by v nejmenším ublížili kapitálu a zisku.

Znovu je nutno zdůraznit, že politika na tomto základě nikoho nezíská a mnohé odradí. Mimo jiné to potvrdilo již osm volebních neúspěchů KSČM za sebou. Bez hlubší analýzy je možno opět

ří jsou okouzleni sami sebou, kteří sice mají velké ambice, ale malé nebo žádné kondice či takoví, kteří své osobní zájmy staví nadevše. Takoví, z nichž mnozí, tak či onak jsou již, až téměř třicet let, pevně přísáti k prsu kapitalistické společnosti a v zájmu udržení a případně rozšíření svých tučných apanáží ochotně přejímají její názory a postoje. Nesporně, stejné nároky mají i řadoví komunisté. Navíc, nechťejí ani takové představitele, jejichž revoluční činnost začíná a končí tím, že se někdy odváží vyslovit jméno Mar-

x-e, a to ne příliš nahlas a pokud jde o Lenina, tak vůbec ne nebo zcela neslyšně.

Východiskem činnosti komunistických stran je marxismus-leninismus.

Je to vědecká teorie, která umožňuje nejen svět vysvětlovat, ale ukazuje i cesty jeho přetváření. Teorie, která vychází z konkrétní sociální reality a tuto zkoumá a objasňuje ve všech jejích protikladech a mnohostranných vazbách. Jde o stále se rozvíjející, tvořivou vědu. Tvořivost však neznamená odklon od nesporných principů, od revoluční podstaty.

S marxismem-leninismem, musí být zacházeno stejně jako s každou vědeckou disciplínou, především však musí být studován. Není přínosné, ale není tragédií, když řadový komunista má v jeho studiu určité mezery. Tragédií však je, když představitel komunistické strany tápe v jeho základních tezích. Což je nejen příčinou šíření různých blábolů, ale i oportunistické politické praxe.

Jedním z četných příkladů jsou slova Vojtěcha Filipa na 15. setkání KS v Lisabonu: „Ne naše teoretické práce, ne sebelepší program revoluční změny, ale rozvoj výrobních sil a jeho dopady na fungování lidské společnosti určí budoucí vývoj naší civilizace.“ Bohužel nepochopil, že společenské přeměny nejsou produktem živelného rozvoje společenské výroby, která se silou přírodního zákona nutí lidi jednat tak či onak.

Ale, že se mohou uskutečňovat pouze uvědoměle, že revoluce představba společenských vztahů se musí provádět na základě její vlastní historické logiky, která musí být poznána a pochopena.

Bedřich Engels 21. září 1890 v dopise Josephu Blochovi mimo jiné napsal:

„Podle materialistického pojetí dějin je v poslední instanci určujícím momentem produkce a reprodukce skutečného života. Ani já, ani Marx jsme nikdy ne tvrdili víc. Překrčuje-li to někdo v tom smyslu, že ekonomický moment je jediné určující, mění onu tezi v nic neříkající, abstraktní a absurdní frázi... Děláme si své dějiny sami, avšak... z velmi určitých podkladů a podmínek. Ale lidé se pohr-

chu často domnívají, že úplně pochopili novou teorii a mohou ji beze všeho používat, jakmile si osvojí hlavní teze, a to ještě ne vždy správně... tím se také spáchaly pěkné věci.“

Po desetiletích trestuhodné netečnosti k ideologické činnosti bylo na IX. sjezdu KSČM prosazeno zřízení ideologického úseku ÚV. Z jeho působnosti však byla amputována výchozí, rozhodující součást ideologické činnosti, a tou je teorie. Navíc úsek byl zcela nedostatečně

personálně obsazen. Co se však nestalo? Po dvou letech na X. sjezdu KSČM byl tento úsek, prý jako nepotřebný, zrušen. Lze to nějak kulantně komentovat?

V jedné učebnici šachu je napsáno: „**Hráč musí riskovat. Když ví, co dělá, je to kalkulované riziko. Může vyhrát. Když neví, jaké mohou být důsledky jeho rozhodnutí, je to hazard.**“

Nejinak je tomu v politice.

Komunistická strana, má-li splnit svou úlohu, musí mít jasno, co je smy-

slem její existence a činnosti, musí mít tomu odpovídající program založený na teoretických základech.

Musí umět konkrétně reagovat na konkrétní situaci. Tedy cílevědomě strategicky a takticky postupovat při naplňování svého dlouhodobého programu.

Stále platí, že politické hnutí, které nemá jasno o svém cíli a způsobu jeho dosažení je odsouzeno k zániku.

A také, že kádry rozhodují vše!

(ČeHaHe)

V předvečer 99. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, u příležitosti 120. výročí narození Klementa Gottwalda, se konala 5. listopadu 2016 jubilejní 40. pražská teoreticko-politická konference na téma „O úloze osobnosti v revolučním hnutí“.

V zaplněném sále byli sympatizanti, funkcionáři a aktivisté KSČM, KSČ, KSM a vlasteneckých organizací, kteří se zájmem sledovali zahajovací vystoupení Viktora Pázlera, poté úvodní referát Ondřeje Kasíka a koreferát o životě a díle Klementa Gottwalda s kterým vystoupila Hana Kráčmarová. V diskusi zaznělo 22 příspěvků a dva nepřednesené příspěvky byly odevzdány do protokolu konference.

My dnes přinášíme zkrácenou verzi hlavního referátu a diskusního vystoupení Josefa Skály. Příště pak zveřejníme hlavní koreferát Hany Kráčmarové a výňatky z některých diskusních vystoupení.

Z hlavního referátu vyjímáme:

Scházíme se v době, kdy se marxisticko-leninská teorie, jako teorie revolučního hnutí dělnické třídy, stejně jako samotné hnutí, dostalo do krize. Zpětný pohyb, který způsobil návrat kapitalistické formace, znejistil sebevědomí třídy, jíž patří budoucnost. To vede k nutnosti ověřit, opakovat základní kameny marxisticko-leninské teorie, revoluční teorie třídy námezdních pracujících. (...)

Marxismus o osobnosti

Historicko-materialistické pojetí pojímá lidi jako autory a herce vlastních dějin. Jednotlivec je v dějinách omezen, podmíněn materiálními podmínkami a společenskými vztahy. Pochází z určité třídy, určitých společenských vztahů, které ho determinují. Ale sám tyto vztahy ovlivňuje, svým jednáním proměňuje - v určitých okamžicích revolučním způsobem. Je nutné zdůraznit, že stejně, jako v objektivní realitě existují rozporné tendence a skutečnosti, je vnitřně rozporný i sám subjekt a osobnost.

Z hlediska marxismu jsou dějiny výsledkem činnosti širokých mas, celých

tříd, které zasahují do objektivních ekonomických a sociálních procesů.

Do jejich čela se staví strany, jako organizace, a jednotlivci, kteří ukazují cíle dějinného pohybu, prostředky jejich dosažení a sami se s těmito cíli ztotožňují.

O úloze osobnosti v revolučním hnutí

Je nutné říct, že se nejedná jen o vrcholové osobnosti, že musíme zkoumat význam jednotlivců na všech úrovních revoluční praxe, jako vůdce, organizátory a představitele společenských sil. Pokrokové osobnosti vyjadřují zájmy pokrokových tříd - tedy tříd, které jsou v daném stavu společnosti zralé k vedení přechodu k vyšší formaci.

V obecnosti, pokud existuje historická potřeba a rozvíjí se hnutí, nachází se v něm vedoucí osobnosti, které se do čela těchto hnutí staví.

To není mechanický zákon.

Vztah mezi masami, hnutím a vedoucí osobností je dialektický vztah, tedy vztah jednoty i relativní rozpornosti.

Vlastnosti osobnosti jsou úzce spjaty s charakteristikami třídy a aktuálním stavem hnutí. Význam osobnosti vzrůstá v dějinách především v době společenských krizí a konfliktů.

Vzhledem k rozpornosti objektivní skutečnosti, existenci protikladných tendencí vývoje a v klíčových dobách i alternativ, může určitá osoba k prosazení potřeby sloužit lépe nebo hůře, nebo přímo způsobuje zvrat, byť dočasný, v historickém vývoji - jakým byly porážky u Lipan či Bílá Hora, i svět po kontrarevolučních převratech na konci 20. století.

Samozřejmě, i tyto zpětné pohyby jsou objektivně podmíněny, existují jako možnost v krizových letech revoluce, ovšem na subjektu (straně, vůdci) je vybrat takové akce, aby bylo, pokud nelze postupovat vpřed, pro budoucnost zachováno maximum.

Porážka nutně vede k demoralizaci hnutí.

Jednotlivec v kapitalismu a v dělnickém hnutí

Se vzrůstem materiálních sil, růstem šířky a dosahu společenských sil a vztahů historicky v obecnosti vzrůstá i úloha subjektu, včetně toho individuálního - osobnosti.

Ovšem v kapitalistické společnosti mají lidé bezprostřední zkušenost odcizení těchto materiálních sil v podobě kapitálu, nezávislosti produktů své činnosti. Tuto zkušenost odcizení mají hlavně pracující - protože vykonaná práce posiluje nezávislou moc nad sebou, moc kapitálu, protože zvýšení produktivních sil práce je spojeno se zbavením možnosti práci provozovat - tedy s nezaměstnaností.

Odcizení platí i pro vládnoucí třídu, protože ekonomické zákonitosti ovládají i jednotlivé kapitalisty jako agenty kapitálu a jejich rozhodnutí v konkurenci s ostatními vyúsťují v důsledky, které zdánlivě jdou proti jejich vůli (jako pokles míry zisku, krize). Jednotlivci v této společnosti mají pocit cizosti, iracionality světa.

Cílem skutečně revolučního hnutí v prostředí kapitalistického systému je vybudování beztřídní společnosti, komunismu, ve kterém, jak psal Marx: „...svobodný rozvoj každého je podmínkou svobodného rozvoje všech.“

Cílem komunistického hnutí, naplňovaným v průběhu boje za tuto společnost, je přeměňovat příslušníky dělnické třídy z vykonavatelů cizí vůle v kapitalistickém podniku, zmítaného anonymními silami nabídky a poptávky, na skutečné vůdce a organizátory.

Socialismus tuto důležitou funkci plnil. Oproti kapitalistickému řádu, kde vyzvednutí jednotlivce z podřízeného, vykořisťovaného postavení do pozice malého kapitalisty se děje sporadicky, s obrovským vypětím sil v „závodu vlků“ a vyrovnán zbídačením, zašlapáním neúspěšných, kde takové vyzvižení slouží jen k tomu, aby kapitalistická třída nezdegenerovala svou sterilitou; socialismus cíleně doplňoval z řad dělnické třídy

řídící pracovníky v socialistickém hospodářství (kde doteď byl monopol intelektuálů a byrokratů z buržoazních a maloburžoazních poměrů).

Těm se také vyrovnávalo předchozí odepírání vyššího vzdělání a přednostně jim bylo zajišťováno i vysokoškolské vzdělání - což často nelibě nesli příslušníci tradiční inteligence, ale i to provázela byrokratická pedantnost.

Oportunismus

Vedle reprezentantů historických zájmů dělnické třídy - tedy revolučního boje proti kapitálu - od začátku existuje v dělnickém hnutí *oportunismus*, strategie, která reaguje na bezprostřední situaci a využívá ji k opuštění zásadního poměru v třídním boji. Zpočátku, kdy je organizace dělnické třídy neuznává buržoazním systémem, jsou hlavním nositelem oportunismu maloburžoazní vrstvy, rolnictvo, které jsou do dělnického hnutí přivedeny proletariací, zbídačením v konkurenci s kapitálem. Přenášejí si sem své představy a iluze z pozice malých vlastníků výrobních prostředků, jejichž znakem je individualismus, a tendence k smíření se s malými ústupky na jednom pólu, tak planý radikalismus na pólu druhém.

Činitelé dělnického hnutí - vůdci i literáti, často pocházejí z nedělnického prostředí, a proto nejsou zvyklí na kolektivní práci a organizační sebekázeň považují za diktát. Ti pak někdy takzvané „obohacující“ marxistickou teorii o módní buržoazní směry v podobě revizionismu.

Názorové tendence a rozpory mezi oportunismem a revolučním proletářským hnutím se často polarizovaly mezi různé organizace, platformy i jednotlivce.

Jeden z nejranějších případů byl boj uvnitř I. internacionály mezi Bakuninem (a jeho příznivci) na straně jedné a Marxem a Engelsem na straně druhé. Dnes povrchní a buržoazní historiografie vydává spor za pouhou ješitnost a touhu dominovat jedné nebo druhé strany (či obou).

Především byl ovšem Bakunin odpůrcem vědeckého socialismu. Podle něj má revoluci vést instinkt. Byl také odpůrcem organizace, strany proletariátu, proletariát se nemá v jeho pojetí ujmout moci k přetvoření společnosti, k přesunu státu na nové základy (a jeho odumírání), ale stát má být najednou zlikvidován.

Tento rozkol, který se ve své době personálně polarizoval v rozštěpení I. internacionály, je kořenem dnešního anarchismu, který je oblíbený mezi mládeží pro své odmítání organizace a ukázněného boje, jako bezprostřední reakce na kapitalistickou zkušenost.

S přechodem kapitalismu do vyšší fáze - imperialismu dostal oportunismus nový ekonomický základ - jeho podkladem se stala tzv. dělnická aristokracie, tedy část námezdních pracujících, jejichž vyšší životní úroveň je umožněna i vykořisťováním ostatních národů a kolonií.

Se vznikem organizovaného hnutí a později s existencí socialistických zemí, bere na vědomí kapitál politické organizace dělnické třídy a snaží se je přizpůsobit pro své účely, a politicky zneškodnit.

A to jak mocensky - právním ujištěním soukromého vlastnictví, deklarací tzv. protiprávnosti komunistických režimů, využitím bezpečnostních složek - tak „měkkými“ postupy.

Mluvíme zde o metodách, kde politické angažování je manipulováno do předem vymezeného prostoru i finančním zvýhodněním. Politická práce a dějinná funkce strany je omezena jen na volební boj, ten je financován ze státních prostředků. **Určitou vyšší kvalitu z tohoto hlediska projevuje tzv. Evropský parlament, v němž zvolení zastupitelé za různé strany zcela podléhají postupům, které jsou předurčeny evropskými monopoly a jejichž příjmy dosahují řádový násobek průměrných platů v jejich domácích zemích.**

Účast v takových strukturách, nakolik se jich nemohou komunisté v třídním konfliktu zříci, musí být efektivně spojována s dalšími činnostmi za práva a životní podmínky pracujících, v krocích k socialismu.

Některé další politické funkce přebírají v dnešním monopolním kapitalismu tzv. neziskové organizace, které jsou financovány z prostředků kapitálu (např. *velkokapitalista a finančník George Soros*) a vlád a často slouží pro nepřímé politické ovlivňování. Právě čelení snahám o vymezení politické práce na pouhou správu buržoazních funkcí vyžaduje správnou kádrovou práci při výběru zástupců.

Významná osobnost se projevuje v klíčových okamžicích, v konfliktech

Pokud zkoumáme úlohu osobnosti v revolučním hnutí, je nutné právě zkoumat její vliv, rozhodování, chování v okamžicích rozhodujících pro prosazení třídního zájmu a pokrokového pohybu, v okamžicích konfliktů a boje, kdy se střetávají rozporné tendence a protikladné třídy.

Jde samozřejmě o okamžiky revolucí, ale i řízení vojenských srážek revolučních armád proti reakci (jako je druhá světová válka, boj s fašismem, intervencí, měst-

ská povstání, husitské války). Na menší úrovni pak vedení stávek.

Při zkoumání takových převratných momentů a vlivů vůdců na ně je nutné postupovat *konkrétně historicky*, a tedy s plným posouzením materiálních možností dané chvíle, kde se posuzuje jednota určení dané situace i její vnitřní rozpornost. Abstraktně pojatá schémata, analogie na základě pouhé vnější podobnosti situací, či moralizování, odvádějí od objektivního posouzení nových jevů. To samo může mít negativní praktické důsledky.

Například Trocký, když odůvodňoval podle něj chybnost taktiky komunistických stran lidových front proti fašismu, v roce 1936 využil naprosto nehistorické srovnání s ruskými revolucemi roku 1917. V tomto srovnání považuje ruskou Únorovou revoluci za největší příklad lidové fronty. A stejně jako bolševici pro buržoazní vládu, nemají ani proletářské strany podporovat protifašistickou frontu. Doslova podle Trockého „*požadovali komunisté rozbití této Lidové fronty, likvidaci spojení s kadety a vytvoření skutečné a opravdové vlády dělníků a rolníků*“.

Trocký zde prokázal nejen chybné hodnocení založené na neživotné analogii s rokem 1917, ale odůvodnil tím jednání, které bylo přímo reakční - ohrožující jediný socialistický stát a pracně vytvářenou jednotu dělnické třídy a dalších tříd proti fašismu. Zhroucení této jednoty by znamenalo výhradní válku fašismu (společně s dalšími imperialistickými zeměmi) proti Sovětskému svazu.

V dějinách se často stává, že nepřátelé revolucí a jiných pokrokových změn - poražené třídy, nebo vnější intervence - ohrožují pokrokový pohyb, útočí na revoluci nebo hnutí. Vůdci mají v tuto chvíli dvě možnosti - buď se poddají odporu, zvolí si snadnější cestu a vzdají pokrokové změny, nebo si zvolí zápas, prohloubí svůj vztah k lidu jako základně revoluce. Tím se revoluce sama rozšiřuje. A právě na schopnosti revolučních vůdců závisí způsob vyrovnání se s tímto konfliktem s reakcí, rozšíření a posunutí dějinného pohybu na vyšší úroveň.

Příkladem je urychlení socialistických přeměn v Československu v poválečném období, když bezprostředně hrozil konflikt s imperialistickými zeměmi a Československo muselo urychleně zvýšit svou obranyschopnost, i hospodářskou samostatnost. Jiným příkladem je deklarace socialistického charakteru Kubánské revoluce, když čelila americké intervenci na Playa Girón v roce 1961.

Osobnosti v buržoazních revolucích

Při zkoumání dějin vyvstává problematika srovnání moderních revolucí s *buržoazními revolucemi* nebo měšťanským revolučním hnutím. Je tu nutně rozdílný obsah, kdy v buržoazní revoluci jde o nahrazení jedné vládnoucí třídy jinou, kdežto cílem proletariátu je odstranění tříd. Ovšem vzhledem k tomu, že zde na scéně vystupuje předchůdce současného proletariátu, že střet s reakcí nabývá ostrých politických revolučních forem, je možné brát si zkušenosti i z těchto procesů.

Ačkoliv tedy plní Husitské revoluční hnutí, nebo Francouzská buržoazní revoluce zájmy nastupující měšťanské a buržoazní třídy proti církvi a šlechtě, nutně apeluje na lidové masy a získává je pro revoluční pohyb. Zásadové představitele chudiny ovšem poráží (viz chiliasté a pikarti v husitství, ve francouzské revoluci kordiliéři), aby prosadili své zájmy, a využívá chudiny jen jako hnací síly revoluce, jejímž vůdcem je buržoazie nebo měšťanské hnutí.

Při zkoumání těchto revolucí ovšem musíme dbát na to, že se zájmy jednotlivých tříd nevyjadřují v reálných termínech, ale z idealistického hlediska náboženských sporů (přijímání, výklad písma, jako zrušení monopolu církve a oslabení nejsilnějšího feudála), nebo osvícenské ideologie boje „přirozených práv člověka“ proti umělým feudálním institucím.

Z hlediska našeho předmětu ovšem vidíme například *Jana Žižku*, jako vůdce skutečného selského vojska s revolučním programem. Byť sám byl určen svým postavením zchudlého šlechtice jako představitel měšťanské opozice, a porážející pikartské radikály, kteří požadovali vybudování beztřídní společnosti, byl zřejmě oblíben u svých vojáků a svým vystupováním získával přirozenou autoritu.

Ve válečném umění nelze docenit opravdovou revoluci, kterou ve své selské armádě prosadil. Přeměnil omezené zbraně, které sedláci měli - například kosy, sudlice, tažené vozy - ve skutečnou výhodu v boji proti šlechtické armádě. Postavil kázeň, hierarchii vedení a dělbu práce na vozech, spojených ve vozovou hradbu, proti elitářství a individualismu feudálních obrněnců na koni. Mimoto dokázal využívat terénu a správně odhadnout jednotlivé fáze boje. Dbal také na, dnes bychom řekli, ideologickou přípravu svých vojáků, v podobě husitských kazatelů. V bitvách tak prakticky dokázal převahu revolučního, lidového vojska nad feudálními jednotkami.

Právě zaangažováním širokých vrstev na boji proti zahraniční křižácké intervenci i nepevným měšťům „pražského městského svazu“, vedených bohatými měšťany, kterým stačilo omezení moci církve a přerozdělení majetku; prohluboval se revoluční a demokratický význam husitského hnutí.

Otázka hodnocení osobnosti, pojem zrady, rozdílná úloha během života - oportunismus Kautského a celoživotní dráha Ho Či Mina

Můžeme se ptát, jestli existují objektivní kritéria pro hodnocení osobností v dějinách.

Ve fatalistickém pojetí je každé rozhodnutí objektivně podmíněno a jednotlivec se nemůže rozhodovat jinak. Takové pojetí samozřejmě svým způsobem míří proti subjektivismu nebo moralizování. Speciálně je v mnoha případech odmítán pojem *zrady*, například pokud jde o činy vůdců sociální demokracie v roce 1914, kdy bylo možné neaktivně bránit první světové války.

Nebo činy ve vedení komunistického hnutí u Gorbačova, nebo Chruščova.

Nebo problematika nejednoty v klíčovém okamžiku - jako byl případ úsilí o nezávislost Jugoslávie na socialistickém hnutí ve chvíli, kdy akutně hrozila invaze nově vzniklého NATO vůči socialismu.

Především se u odmítání pojmu *zrady* přenáší z běžné řeči chápání zrady jako vědomě cíleného aktu. Ovšem v dějinách jde hlavně o objektivní dopad, byť třeba neúmyslného, nezáměrného jednání,

které třeba bylo doprovázeno „zdůvodněním“, vycházející z určitých stránek skutečnosti (jako je obrana vlasti, nebo nutnosti zabránit vlivům, které neodpovídají tzv. „místním podmínkám“, nebo oprava mocenských přehmatů a zvýšení produktivity práce).

Moment vydání pozice nepřátelské třídy, nebo neuskutečnění na daném historickém stupni daného úkolu, což pak zpomalí další řetěz historického postupu - je skutečným obsahem pojmu *zrady*. Objektivní přístup k dějinám se nesmí ztotožnit s apologetikou proběhlého procesu jako jediného možného. Samozřejmě se takové pojetí spojuje s uznáním možnosti jiného průběhu událostí, v případě, kdy by se do čela hnutí dostal jiný člověk.

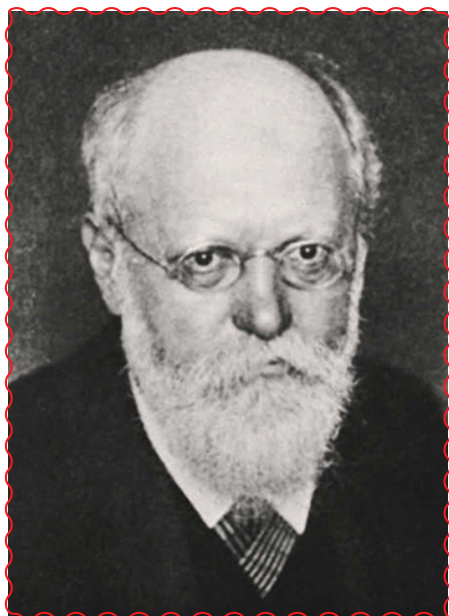
Když v říjnu roku 1917 rozhodoval Ústřední výbor bolševické strany o Leninově návrhu, že se bude orientovat na ozbrojené povstání - protože buržoazní prozatímní vláda přestala plnit naděje lidu v ukončení války, šířil se hlad a hrozila kontrarevoluce, protože byly sověty již dost silné, aby převzaly moc, schválil ÚV tento návrh, proti názoru menšiny.

Proti tomuto rozhodnutí o povstání se postavili Zinovjev a Kameněv. Správně a v duchu demokratického centralismu se měli podřídit tomuto rozhodnutí většiny a plnit ho. Zinovjev s Kameněvem se však pokusili přesvědčit členy strany o nesprávnosti rozhodnutí, a když nepochodili, napsali do nestranického tisku polemiku proti povstání, a tím v podstatě vyrazili utajený plán prozatímní vlády.

Když o tom Lenin rozhořčeně píše, přirovnává to ke stávkokazectví při přípravě stávk: „Řekněme, že vedení odborového svazu po měsíční debatě se usneslo: stávka je nevyhnutelná a zralá, dobu utajíme před zaměstnavateli. Na to jdou dva členové vedení mezi masy hlásat nesouhlas s usnesením a nepochodí. A pak oba jdou do tisku ke kapitalistům a zákeřně vyrazují, na čem se vedení usneslo, čímž z dobré poloviny stávkou maří nebo ji oddalují na daleko horší dobu, protože nepříteli varovali. To je skutková podstata stávkokazectví. A proto žádám, aby oba stávkokazi byli vyloučeni...“ (L-VS3 529)

Lenin je v tomto hodnocení tvrdý, i když sám svědčí, jak těžké pro něj je toto napsat, protože se s nimi přátelsky setkával. Zároveň ale ví, že otázka povstání a strany je daleko důležitější než osobní přátelské vztahy.

Při hodnocení úlohy určitého člověka se často setkáváme, že v určité fázi života a v určitém kontextu plnil pokrokovou úlohu, jindy a v jiném kontextu selhává. To je dáno rozporností samotných lidí i objektivní reality.

Příkladem je činnost *Karla Kautského*. Kautský začal na levici v německé sociálně demokratické straně. Byl osobním přítelem Marxe a Engelse, staral se o vydání jejich děl. Vydává poslední díl Kapitálu, Teorie o nadhodnotě, dokonce jeho zhuštěné výklady slouží i později v Sovětském svazu v kurzech politické ekonomie. Lenin jeho práci „Cesta k moci“ z roku 1909 považuje za opravdu konzistentní marxistické dílo. Ukazuje nacházející období jako epochu válek a revolucí a bojů proletariátu o moc. Ještě v roce 1912 podepisuje basilejský manifest o revolučním využití blíží se války.

Ovšem při rozboru finančního kapitálu a imperialismu dělá Kautský chybu, že ztotožňuje imperialismus jen s určitou politikou buržoazie ve snaze přivtělit si cizí zemědělské oblasti. To není jen tak obyčejná teoretická polemika. V souladu se svou teorií ultraimperialismu nevěří, že by byla buržoazie tak hloupá, aby rozvlnila válku. A když se jednalo v Reichstagu, německém parlamentu, o válečných úvěrech, místo toho, aby bojoval proti válce všemi prostředky (jako Liebknecht a Luxemburgová), prohlásil (a propagoval mezi masami), že charakter této války nelze posoudit a že každý stát má právo na obranu.

Zcela nerealisticky žádal záruky, že Německo nebude mít anexe. Další události, skutečná revoluce v Rusku a krize konce války s revoluční situací ho zastihuje zcela bez teoretických prostředků. Podle něj v Rusku může nastat jen demokratická revoluce, kvůli údajné hospodářské zaostalosti. Od té chvíle nemluví o revolučním Rusku jinak, než jako o bolševické diktatuře a fakticky tak nahrává buržoazní propagandě a intervenci a rozšiřuje tyto pomluvy mezi sociálně demokratickými dělníky. Stejně tak se tím ukázalo, jak moc citelný v Německu je neexistující revoluční subjekt, strana a její vůdcové, kterou tak pracně budoval Lenin v Rusku.

Někteří dnes obviňují komunistické hnutí z nedostatku vůle po spojení se sociální demokracií při členění fašismu ve 30. letech. Zapomíná se přitom na zločiny sociální demokracie, jako případy střelby do antifašistických demonstrací policejním velitelem a sociálním demokratem Zörgiebelem. A zrovna Kautský vidí jako podmínku sjednocení dělnické třídy svržení moci v Sovětském svazu a rozpuštění komunistických stran, a to ještě v roce 1932, tedy v době, kdy u nás Klement Gottwald realizuje jednotnou frontu v podmínkách mostecké stávký a kdy hájí tento postup na půdě Komunistické internacionály.

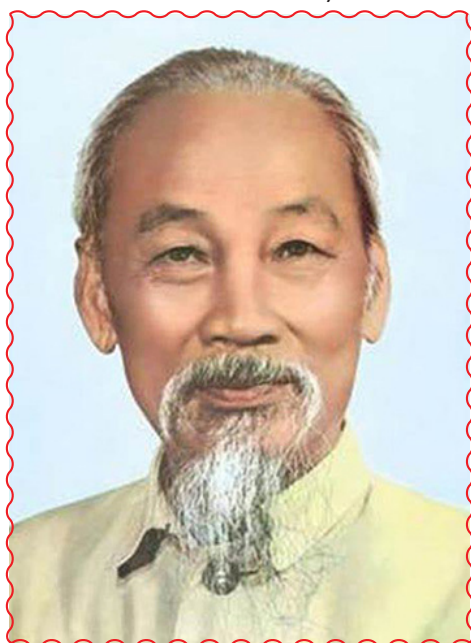
Za připomenutí stojí slova Kautského, že „se zmizením bolševické diktatury, začne období rychlého sjednocení a spolu-

práce nezávislých organizací proletářské demokracie, které obnoví svůj pochod k vítězství“. (Kautský: *Marxismus a bolševismus: Demokracie a diktatura – překlad autor*)

Ano to jsou myšlenky, s kterými mnoho činitelů tak zvané levice přistupovalo i ke kontrarevoluci na přelomu 80. a 90. let. K zániku socialismu došlo, ovšem k onomu autentickému sjednocení dělnické třídy to ani v nejmenším nenapomohlo. Právě naopak: útok na Sovětský svaz byl stejně jako ve 30. letech útokem na celou dělnickou třídu, porážka Sovětského svazu by byla porážkou dělnické třídy.

Zatímco v roce 1934 nastupující vůdce komunistické internacionály a vítěz nad fašistickou soudní mašinérií Dimitrov formuluje teze o lidové frontě proti fašismu, Kautský varuje před přeceňováním Hitlera. Tvrdí, že dělnická třída sama svrhne Hitlera a že ozbrojené protifašistické povstání ve Vídni bylo chybou.

Tento příklad ukazuje, jak osobnost, která zpočátku může plnit pokrokovou funkci, v zákratech dějin a třídního boje končí někdy na okraji hnutí nebo rovnou jako zrádce dělnické třídy a je tedy problém hodnotit osobnost jako celek. Je ale možné vystopovat stopy chyb v předchozím vývoji, které se rozvinou v přímou zradu těch, které reprezentují (jako je právě teorie ultraimperialismu pro budoucí kolaboraci s buržoazií).

Ovšem jsou také osobnosti, které zůstaly na vrcholu pokrokového pohybu prakticky po celý život. Takovou, byl vůdce protikoloniálního boje a Komunistické strany Vietnamu *Ho Či Min*. Jeho životní příběh je vskutku legendární.

Získal si pozornost již při svém pobytu ve Francii tím, když bere za slovo právo na sebeurčení, které imperialistické mocnosti na oko deklarují na Versailleských jednáních v roce 1919. Společně se sku-

pinou vlastenců se pokusí setkat s americkým prezidentem Woodrowem Wilsonem a francouzským ministerským předsedou Georgesem Clemenceauem v otázce nezávislosti Vietnamu na Francii a občanských právech Vietnamců. Je neúspěšný, ale tento pokus vejde do povědomí a využije ho v pozdější politické praxi.

Později odjíždí do Sovětského svazu a získá marxistické vzdělání.

V čínském Kantonu vytváří v roce 1925 zárodky Komunistické strany Vietnamu a od té chvíle stojí v čele komunistického hnutí ve své zemi, které je pevně spjaté s národně osvobozeneckým bojem Vietnamu. V roce 1945 vede protijaponské povstání, srpnovou revoluci, a v září toho roku osobně pronáší prohlášení nezávislosti Vietnamské demokratické republiky. Francie se pokouší zoufale všemi prostředky udržet svou kolonii, ovšem Francouzi jsou poraženi u Dien Bien Phu v roce 1954, což se stává vzorem pro všechna protikoloniální hnutí.

Avšak osvobození je na základě mírových urovnání neúplné, svobodný je jen sever země, jih zůstává pod okupací USA, které jsou vedeny světovým zájmem v udržení imperialistického systému a zabránění šíření osvobozeneckých komunistických myšlenek všemi prostředky.

Ho Či Min umírá v roce 1969 v době, kdy válka s okupanty stále probíhá. Ve své známé závěti vyjadřuje přesvědčení, že okupanti budou vyhnáni a země se opět sjednotí, jako svobodná a nezávislá – jak se skutečně o 6 let později stalo.

Také zanechává přání, aby bylo překonáno rozštěpení komunistického hnutí – zejména mezi Sovětským svazem a Čínskou lidovou republikou. V závěti také zanechává instrukce pro boj za nezávislost a výstavbu strany:

„Každý člen strany; každý kádr musí být hluboce prodchnut revoluční morálkou, a prokázat pracovitost, šetrnost, integritu, upřímnost, naprostou oddanost k veřejnému zájmu a úplnou nesobeckost. Naše strana by měla zachovat absolutní čistotu a dokázat si zasloužit svou úlohu vůdce a věrného služebníka lidu.“ (Závěť Ho Či Mina, překlad autor)

Osobnosti jako symboly

Na okraj dodávám, že osobnosti hnutí slouží i jako *mobilizační symboly*. Jako například nápisy „za Stalina“ ve Velké vlastenecké válce, nebo pojmenování interbrigadistických jednotek v revolučním Španělsku po Klementu Gottwaldovi. Příslušnost k určité osobnosti je vyjádřením určité pozice, jako je tričko s Che Guevarou, nebo příslušnost k protiválečnému hnutí v Evropě a USA pod obrazem Ho Či Mina. Zde ovšem nutně nenalézáme vědomí obsahu této osobnosti.

Individuální vlastnosti v komunistické straně, morálka

Když si všímáme jednotlivých osobních vlastností lidí v revolučních stranách, výstižně to vyjádřil Antonio Gramsci. Pro hodnocení vnitřního života stran, které aspirují na přeměnu společnosti a státu, napsal:

„Ve stranách se již nutnost stala svobodou a z toho vyplývá obrovská politická nebo politicky zaměřená cena vnitřní kázně ve straně, jinak řečeno, cena kritéria takové kázně pro hodnocení průbojnosti různých stran. Z tohoto hlediska můžeme strany hodnotit jako školy státního života. Složky života ve stranách: charakter (odpor vůči podnětům překonaných kultur), čest (neochvějná vůle podporovat nový typ kultury a života), důstojnost (vědomí činů pro vyšší cíle), atd.“ (A. Gramsci: Základy politiky)

Pokud jde o správnost individuálního chování v každé situaci, posuzujeme i otázku morálky. Marxisté odmítají nehistorická a věčně platná morální pravidla, nezávislá na podmínkách, odvozená od abstraktních pouček nebo boha, které v základu stejně slouží k udržování vykořisťovatelského vztahu. Morálka je především založená na společenském kontextu, založená na třídních zájmech. V tom je pravdivé, že komunisté jsou proti morálce - jsou proti buržoazní, pokrytecké a vykořisťování udržující morálce.

Vyzdvihují ale novou mravnost. S ohledem na třídně rozdělenou společnost a boj tříd ve společenském pokroku, komunistická mravnost slouží v boji za odstranění vykořisťování a záleží v solidární kázni a uvědoměném boji mas za odstranění vykořisťování. Lenin dovozuje: **„V základech komunistické mravnosti leží boj za upevnění a dovršení komunismu.“**

Toto zdánlivě jednoduché určení samozřejmě není pragmatismem, neříká, že každý prostředek se hodí k dosažení bezprostředního cíle, který před subjektem leží. Obsahuje v sobě předpoklad i neuvědomělých dlouhodobých důsledků, které je nutné brát v úvahu v morálním hodnocení jednání.

Otázka kázně a samostatného rozhodování - příklad Fidela Castra v záchraně Kubánské revoluce

Je zřejmé, že nejefektivnější je takový boj, kde je organizace ukázněná, jednotlivci se podřizují rozhodnutím dosaženými cestou demokratického centralismu.

Nejednou se ukázalo, jak osudná byla nejednota v dobách krizí a vypjatého boje, jako byla veřejná kritika Kameněva a Zinověva plánu na ozbrojené povstání, jak jsem již zmiňoval. Nebo jako byla snaha Josipa Broz Tita

o nezávislost na Sovětském svazu, jít vlastní cestou, která ovšem měnila poměr sil vyostřujícího se konfliktu s imperialistickými státy, nahrávala možnosti invaze.

Přirozené úsilí o jednotu v činu, podřízení jednotlivce celkovému zájmu boje, nelze brát metafyzicky. Často se stalo, že podřízení vedlo ke katastrofě a naopak tvořivý, samostatný přístup zachránil revoluční postup. Jak se například Lenin nejednou obrátil proti převládajícímu mínění ve straně, když viděl, že ta jedná nesprávně.

Jiný příklad. Postupující perestrojka v Sovětském svazu, přestože ji zdůvodňovali představitelé Komunistické strany Sovětského svazu v čele s Gorbačovem nápravou nezdravých jevů, obratem k novým výrobním silám a podmínkám ve světě, byla faktickým vytvářením půdy pro kapitalismus. Byla lemována domluvami s imperialisty a omezením solidární pomoci protiimperialistickým bojům.

Je nutné říct, že v rámci Československé socialistické republiky docházelo k přijetí tohoto kurzu, maximálně se u vedoucích představitelů projevuje pasivní rezistence. Neřešené problémy ovšem nabývají charakter krize, které umně využívají imperialisté a kontrarevolucionáři. Setkáváme se s objektivistickým popisem a zdůvodněním, že nešlo jednat jinak.

Kubánská revoluce a její vůdce Fidel Castro ovšem dokazuje opak. Kuba zahájila v roce 1986 „rektifikační“ proces, který reaguje na korupci a neefektivitu, podobné jevy, na které údajně měla reagovat „přestavba“. Ovšem na rozdíl od té si neustále držela revoluční, socialistický charakter.

Zřejmě v roce 1988 na konzultacích se Kubánci dovídají, že neexistuje záruka ze

strany Sovětského svazu proti možné invazi USA (jakou byla ta na Playa Giron). Fidel vzpomíná: **„...jednoho dne jsme se na to Sovětů přímo zeptali, několik let před rozpadem SSSR: Řekněte nám to upřímně. Ne! odpověděli. Věděli jsme, co odpoví. A tehdy, více než kdy jindy jsme urychlili rozvoj naší koncepce a zdokonalili jsme taktické a strategické myšlenky, s nimiž Revoluce zvítězila, a dokonce porazila na vojenském poli stokrát početnější vojsko, pokud jde o množství vojáků, a kdo ví, o kolik mocnější, pokud jde o zbraně.“** (Ignacio Ramonet: Fidel Castro – Životopis pro dva hlasy 323-358)

V té samé době probíhá boj v Angole, kde apartheidní režim JAR v součinnosti se Spojenými státy vysílá armádu k potlačení protikoloniální revoluce. Ukazuje se, že poradci sovětské armády vedou bitvu k porážce, a proto Angolané žádají Kubánce o pomoc.

„Za této katastrofické situace, bez pochyby nejhorší ze všech a, na které jsme nenesli nejmenší zodpovědnost, nás angolská vláda opakovaně a zoufale volala o pomoc.“

Představte si, v jakém rozpoložení jsme byli, když jsme tuto katastrofu předpovídali. Jak se dá předpokládat, byli jsme dost znechuceni. Ale tentokrát bylo riziko mnohem větší... Věděli jsme moc dobře, co uděláme. (...)

Musíme být dostatečně silní, nebo budeme riskovat porážku. Porážka tam by znamenala riziko pro Revoluci. (...)

Tady nad námi nemohli zvítězit. Mohli nás porazit jen tam v Angole. Ve hře bylo příliš mnoho, mnohem více, než si někteří umí představit...“ (Ignacio Ramonet: Fidel Castro 323-324)

Kuba vyslala dobrovolnická vojska a pomohla vybojovat slavnou bitvu u Cuito Cuanavale. Vítězství, které zajistilo nezávislost Angoly a později nepřímo způsobilo svržení apartheidního režimu v JAR.

V této klíčové době Fidel na oslavě 26. července 1988, na shromáždění před masami, pronáší v tom kontextu naprosto revoluční slova, kterými se v zásadě distancoval od procesů, které probíhaly v evropských socialistických zemích:

„Jsou tací, kdo věří, že co se dělá jinde, musíme začít dělat hned teď. Jsou tací, kdo si to myslí. Jsou tací, kteří nemají sebevědomí. Nemají důvěru ve vlast, lid, revoluci. Rychle říkají, že musíme okopírovat od jiné. To je špatný postoj, protože žádné dva revoluční procesy nejsou shodné...“

Naše problémy jsou jiné. Jsou odlišné, protože nekopírujeme jiné

země; jsme tvůrci a ne imitátoři. Někdy kritizují náš postoj, protože jsme příliš rozhodnutí užít náš výklad a nevyužijeme kladné zkušenosti socialistických zemí. Někdy ale kopírujeme negativní zkušenosti socialistických zemí.

Taková je pravda.

Nyní budeme nadále hledat naše vlastní cesty. Budeme nadále věnovat pozornost čemukoliv, co jakákoliv socialistická země dělá, co může být pro nás užitečné. **Budeme ale nadále odmítat otrocky kopírovat předpisy na nemoci, které nemáme.**

(Fidel Castro – projev 26. července 1988 Santiago de Cuba – překlad autor.)

Ve stejném projevu Fidel Kubánci připravuje na to, že Sovětský svaz za Kubu bojovat nebude, že se lid musí naučit bránit sám.

Kubánský lid vytrval, přinesl těžké oběti, a přes-

tože jen několik desítek kilometrů od nejsilnější imperialistické země, nepoddal se kontrarevoluční vlně.

Fidel ve svém biografickém rozhovoru později hodnotí:

„Kdybychom udělali ‘perestrojku’, Američané by byli šťastní, protože Sověti skutečně zničili sami sebe.

Kdybychom se rozdělili na deset frakcí a začal by tedy strašný boj o moc, Američané by byli těmi nejšťastnějšími lidmi této planety a řekli by: ‘Konečně se zbavíme Kubánské revoluce!’

Kdybychom se věnovali uskutečňování reform tohoto typu, které nemají nic společného s realitou Kuby, zničili bychom sami sebe.

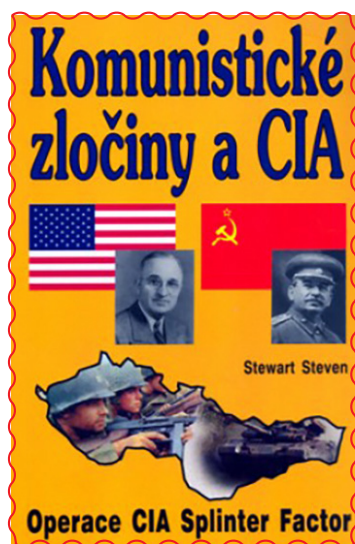
Ale my nezničíme sami sebe, to musí být zcela jasné.“ (Ignacio Ramonet: Fidel Castro 354.)

Je nutné si uvědomit, že kdyby kubánské ve-

dení v čele s Fidelem Castrem respektovalo linii sovětského gorbačovského vedení způsobem, který jsme viděli ve vedení Komunistické strany Československa, a neprovedla by prohloubení a obnovení revolučního procesu, byla by poražena kubánská revoluce i zde. Světový kontrarevoluční pohyb byl ještě hlubší, a s ním i porážka dělnické třídy. Zároveň toto srovnání dává vzácný náhled na vliv rozdílného rozhodování subjektu na dějinný vývoj. Otázka, jaké by mělo důsledky, kdyby se i v jiných stranách socialistických zemí na konci 80. let existoval revoluční postoj, je zde na místě.

Za určitých okolností tedy může nezávislost, samostatnost v rozhodování, zachránit revoluční proces. Rozpoznání takových chvil si vyžaduje rozhled, rozhodnost a odvahu.

Na okraj poznamenávám, že v těchto citovaných projevech Fidela Castra se ukazuje další znaky vůdců revolučního hnutí - jednak schopnost být v blízkém kontaktu s masami, a také schopnost sebereflexe, sebekritiky - zhodnocení vlastních činů v minulosti a poučení pro další práci. ■

Vzal jsem si slovo jako poslední, ale očekávání, že se postavím do role arbitra dnešní diskuse, však zklam. Tato konference je tribunou názorů, která žádné závěry nepřijímá a k ničemu účastníky nezavazuje. Tím víc bych rád poděkoval za to, co je dnes tolik potřeba a tady to bylo určující dominantou – tedy upřímné, žádnými postranními úmys-

ly nezkalené přemýšlení o tom, co se dnes české komunistické levici nedaří, a stejně odpovědné hledání schůdných východisek. Obojí svědčí neklamně o tom, že nás spojuje pocit odpovědnosti za budoucnost skutečné levice. (...)

Mnozí z vás hovořili o tom, jak moc se naše dnešní téma vztahuje i k nedávným volbám. Podle mne vynesly jasný verdikt ve dvou zásadních sporech. Prvý byl už osou IX. sjezdu strany. A sice co je dnes naší klíčovou prioritou - zda to, jak se vyrovnáme s ryze správnou agendou tam, kde se podílíme na výkonné moci, při všem upřímném respektu ke každému, kdo naším jménem tuto odpovědnost nesl či ještě ponese? Anebo je tím, co představuje hlavní článek, schopnost udržet krok s většinovými kritickými náladami, neloudat se až někde za nimi, ale mít před nimi pokaždé naopak takový náskok, abychom s nimi neztratili živý kontakt.

To samé má i jiný rozměr – a sice jaká jsou měřítká, jež lidé uplatňují na nás, komunisty. Leckdo totiž žije v domněnku, že veřejnost na nás má v principu stejný metr, jako na všechny ostatní. Že stačí nekrást, poctivě úřadovat a nechovat se k nikomu nadřazeně, a lidé už to náležitě ocení. Jenže právě to se nestalo. Nám lidé prostě měří úplně jiným metrem. A právě z toho musíme vyvodit všechny závěry, dokud je čas. To bylo i jádrem naší dnešní diskuse a já bych to rád upřímně ocenil.

Byla tu řeč hlavně o Klementu Gottwaldovi a plným právem, i když zdaleka nejen o něm. Když zemřel, vyhrkly slzy i z tisíců chlupských očí. K takovým slzám chlapa nikdo nedonutí, zvláště toho v montérkách, hutích či strojárnách, který se za žádnou kariérou nehoní. Ty slzy byly spontánní a měly pádný důvod. Ti, kdo se jim neubránili, neměli nejmenší pochybnost, že Go-

ttwald a lidé jeho ražení politiku nedělají pro sebe, pro své kariéry, moc a požitky, spojené s vrcholnou funkcí. Pro tisíce chlapů, jimž ty slzy vyhrkly, byl Gottwald jedním z nich, mluvil jim z duše a byl pro ně zárukou, že v boji za jejich zájmy nikdy neuhne, že je na něj absolutní spolehnutí.

Brali ho jako jednoho z nich, ale zároveň proto a takového, že byl vždy o kus dál než oni sami. Že jim jen jinými slovy neopakoval, co už věděli i bez něj. Že sice školního vzdělání dostal jen stejných pár tříd, jako většina z nich, ale tím houževnatěji na sobě pracoval sám. Takže všem, komu se stával přirozeným mluvčím, dokázal pokaždé otevřít oči dál a do větší hloubky, než to bylo v jejich vlastních silách. Že se těm, pro koho se stal politikem, nikdy neodcizil, jejich lídrem však byl právě proto, že jejich zájem uměl vyjádřit přesněji a jasnozřivěji, než to dokázali oni sami. A to je druhé z klíčových kritérií na komunistického politika, jehož váha už jen dál poroste. Zkusit je jakkoli obejít nebo čímkoli nahradit je pokus o hranatý kruh.

Je toho víc, čím Gottwald inspiruje dodnes. Včetně slovníku, který uměl šít jak na míru danému publiku, také povaze dané etapy, a tedy i šíři všech, jejichž jednotu a společný postup bylo potřeba zachovat a dál rozvíjet. Ale třeba i schopnost nic „neokecávat“, ale jít vždy rovnou k jádru věci. Umět je vyjádřit tak hutně, že se každý projev či stanovisko – jak to říkával on sám – dá napsat, aniž se musí znovu ořezávat tužka.

Gottwald je ovšem – tak jako Šverma, Šmeral, Zápotocký i další z jeho kolegů – především zosobněním vůle a schopností, které jsou pro to, co se od komunistického politika čeká, nakonec ze všeho nejdůležitější. Připomenout si to je namísto tím spíš, že právě tato otázka je zdrojem nedorozumění už od počátku 90. let.

„Karlínští kluci“, jak se je pokoušeli shodit tehdejší „mazáci“, prokázali pravý opak.

Neposchovávali se ani v bezkonfliktním pohodlí, ani v sektářské izolaci. Bylo je vidět a slyšet natolik, že to ti, komu há-

Čemu dát znovu křídla

zeli rukavici, přecházet blahosklonným mlčením prostě nemohli. A že by se jim kapitál, jeho erár a média pošklebovaly jako partě, šilhající hlavně po státem placených postech – ne-li snad rovnou jako „součásti establishmentu“ – to se tehdejší KSČ nejenže nikdy nestalo, ale stát ani nemohlo. Dnes se tím pochlubit nemůžeme. Pošklebky na naši adresu jsou stále častější i jízlivější. Pro komunistu je to alarmující varování. Ukázala to i dnešní diskuse.

„Karlínští kluci“ byli k rozeznání na první pohled. A právě díky, a ne snad navzdory tomu se nikdy nestali panenkou v koutě, blahosklonně trpěnou či dokonce přezíravě vysmívanou. Té blamáži unikli díky umění razit hesla, cíle a požadavky, které jim žádná konkurence nemohla „ukrást“ z principu. Razit je ne jako samomluvu za sedmero západů, ale program promlouvající z duše všech, koho dusí právo silnějšího. Umět nasvítit každému ze zájmů, z nichž se ta mozaika skládá, žábu na prameni a její konkrétní vinu na jeho trablích. A zároveň to, co všechna pošlapaná lidská práva spojuje jako zájem, který lze prosadit jen společně.

My, čeští komunisté, jsme dědici strany, která to dokázala v míře a způsobem, které jsou svého druhu unikátem v celém mezinárodním pokrokovém hnutí. U nás nebyla radikální levice jen „béčkem“ svého „reformního“ souseda ani ve dvacátých a třicátých letech. Už tehdy to byla naopak sociální demokracie, kdo musel znovu a znovu čerhat doleva, a chtěl nechtěl tak reagovat na podněty komunistické levice. Právě to se velice markantně promítlo jak v obou jejích stranických programech z té doby, tak stanoviscích k velké hospodářské krizi i řadě dalších klíčových otázek.

Tohle vše dokázal Gottwald a jeho tým špičkově zúročit v letech protifašistického odboje, druhé světové války a střetu o její politické výsledky.

Opřít se o krutou zkušenost těch let tak, aby to nevedlo ani ke svévolnému přeskokování objektivních etap, ani do bezmocného závěsu sil, které z válečných lekcí adekvátní závěry udělat neměly v plánu. A rozvinout politiku, která vyrazila do boje o většinu národa – a dokázala ji, aniž by o většinovou podporu přišla, stupňovat až k systémové změně. Hrát přitom i teď první housle na samotné levici v míře, jejímž klenotem je řešení únorové vládní krize v roce 1948.

K ministrům, kteří tehdy podali demisi v naději, že tím iniciují zvrat o celé roky zpět, se nepřipojili jak Ludvík Svoboda a Jan Masaryk, tak jeden jediný sociální demokrat. Stačil by přitom právě kdokoli z nich a poměr sil ve vládě by to zvrátilo do opačného gardu. Ti, co to zpětně vysvětlují kdejakými zákulisními intrikami a tlaky, buď neví, co říkají, nebo vědomě lžou. Přidat se k odstupujícím ministrům znamenalo se politicky odepsat. Protože to, co razila KSČ, mělo u lidí většinovou podporu.

Ten úspěch měl i jiný důležitý zdroj – schopnost podchytit a kultivovat slibné podněty jiných. Za války a po jejím skončení to byl hlavně názorový vývoj samotné hlavy státu. Československá cesta k socialismu, jak ji formuloval hlavně Gottwald, tak byla de facto radikálnější verzí koncepce, kterou Edvard Beneš začal formulovat už pár týdnů po Mnichovu a emigraci do Británie.

I KSČ tak počítala s tím, že poté, co znárodnění velkých bank a průmyslu podepsal Beneš už na podzim 1945, se bude zspolečensňovat postupně, citlivě dávkovanými kroky tak, aby co možná nejlépe obrazy logiku zájmů malých podnikatelů i jejich poznání.

Zmařila to až studená válka, rozpoutaná druhou stranou. Vedla ji neobyčejně brutálně i zákeřně.

To si vynutilo zásadní změny i v politice vládnoucí strany a státu. Včetně tempa a míry znárodnění oproti původnímu záměru. Staví-li se to na hlavu i našim jménem, pochopení se pro to hledá jen těžko. Za situace, kdy gradovaly přípravy ke světové válce, se právě Československo, díky své průmyslové bázi a kultuře, stalo jednou z hlavních „kováren a strojíren“ společné obrany. Během neuvěřitelně krátké doby si to vyžádalo i přesun statisíců pracovních sil do oborů, kde by je dřív jaktěživ nikdo nepotřeboval. Rezervoárem byl i malý podnikatelský sektor, kde to pak státní a družstevní podniky doháněly často až se zpožděním.

Jaromír Kohlíček tu právem připomněl i rub téže mince – věci, které se, jakkoli pod brutálním tlakem druhé strany, neměly stát ani našim jménem. Pokud bychom se je pokoušeli bagatelizovat, nijak si tím nepomůžeme. Stejně tak ovšem nelze přistoupit na jejich jednostranný a účelový výklad, který je vytrhává z reálného kontextu doby. Protože každý z prohřešků, k nimž tehdy došlo, má svoji pupeční šňůru vedoucí k logice samotné studené války. A často i přímo k jejím zpravodajským hrám a jiným intrikám s cílem vmanévrovat socialismus ke krokům, které ho zdiskreditují.

Je to i případ procesu s Rudolfem Slánským. Mnohé ukázala už kniha Stevena Stewarta, vydaná před lety i česky pod titulem Výbušnina. Ještě dál to téma dovedl Míla Ransdorf. Ve studii, kterou už nedokončil a nestačil vydat, dokládá klíčovou roli „krtku“ sovětské rozvědky v centrále CIA, z něž se, aniž to Moskva tušila, stal „dublér“. A tak na otázku, kterou mu zaslala, odpověděl, co si přál Allen Dulles. A právě tím se fatálně podepsal na Rudolfovi Slánském i některých dalších.

My, komunisté, nemáme důvod nic retušovat. Ani však konjunkturálně kličkovat tak, abychom velké postavy našeho hnutí viděli v černějších barvách, než jejich současníci a často i úhlavní političtí protivníci. Jsem moc rád, že i tu zazněly autentické postřehy na Gottwaldovu adresu od lidí jako Edvard Beneš, Jan Masaryk, Prokop Drtina, Hubert Ripka či Petr Zenkl a další. Kdokoli Gottwalda hodnotí napravo od jejich stanovisek, jménem nás, komunistů, na to právo nemá.

Dovolte mi ještě tři poznámky závěrem. V předběžném hodnocení říjnových voleb figuruje i věta, při níž komunistu zamrazí. Říká, že si musíme dát pozor, aby nás lidé nevnímali jako „prokapitalistickou stranu“. Vážnější signál si představit snad ani neumím.

Blíží se 17. listopad a bude to možná ještě ostřejší měření sil, než loni a předloni. „Kavárna“ mluví jménem menšiny, ale té ukřičené a hrající mediální přesilovku. Přijmout hru podle jejího scénáře nelze. Chce to důvtipně „asymetrickou“ reakci.

Hledáme ji ve spolupráci s řadou dalších sil, o něž už „pravdoláska“ přišla. Přechýlit ji na náměstích je zatím nad naše síly. Riskovat není třeba ani provokace, jimiž to tam hrozí. Tím důležitější je opřít odpor proti „sluníčkářskému“ humbuku a nátlakovým akcím o co možná široké spojení – a dát mu slovo jinde, jinak a co možná originálním způsobem. Právě na tom se teď intenzívně pracuje.

Zároveň to však chce chopit se ještě víc právě témat, na která „pravdoláska“ pozbyla morální právo už dávno a nenávratně – demokracie, lidská práva a suverenita. A místo jejich bezzubého skloňování radikalizovat jejich skutečný smysl a obsah. Právě to by, jsem si jist, v naší situaci udělal i Klement Gottwald. (...)

Josef Skála

